

НЕПУБЛИКУВАНО ПИСМО ОТ АЛЕКО КОНСТАНТИНОВ

Алеко Константинов е от ония наши писатели, които са оставили сравнително малко документи, при това пръснати в различни институти и лица. А това особено затруднява тяхното използване и изследване. Опит да се преодолее това състояние представлява изданието „Съчинения в два тома“ на Алеко Константинов, където съставителите са поместили почти всичко печатано от автора¹. Тук би могъл да бъде включен и малко познатият разказ „Страхливият всйник“² и единадесетте строфи от три сатирични стихотворения, писани още в Николаев, които намираме в дописката „Пътуване по Русия“³.

За биографа и литературния историк е от значение всеки новоустановен ръкопис. Публикуваното тук писмо е от времето, когато Алеко току-що е издал пътеписа „До Чикаго и назад“. От писмото се вижда, че писателят живее с определени идейно-политически разбирания за Америка, със съзнанието, че животът там далеч не е устроен така „благополучно“, както го рисуват някои. Тъкмо по тая причина той не може да го препоръча на един български младеж, който дири своя път в живота. Алеко посещава Америка през 90-те години на м. в., когато по индустриалното си производство тя вече заема първо място в света. И той е поразен от необикновената концентрация на капиталите. Именно това го навежда до ония забележителни, не изгубили и днес своята историческа правдивост и актуалност обобщения относно същината на „американската демокрация“, които намираме в „До Чикаго и назад“: „Капиталът в Америка е достигнал до най-крайното си развитие и е задушил своята родителка — личната свобода“⁴.

Публикуваното по-долу писмо е ново (към досега известните) свидетелство за разбирането на Алеко, че науката, както и литературата преди всичко носят високо утилитарен характер, и в тая връзка той издига искането за сериозно, задълбочено отношение към тях.

Писмото е на бял кариран лист, 26/21 см. То представлява отговор на Алеко до Хр. Килифарски, тогава ученик в V клас, който, след като прочита „До Чикаго и назад“, се обръща с молба към автора за допълнителни сведения какво учебно заведение в Америка би му препоръчал да следва. Алеко твърде внимателно отклонява своя адресант от това намерение, като му дава късо, но дълбоко съдържателно обяснение за същността на американския живот. Това вече оправдава обнародването на писмото. То се пази в ръкописната сбирка към Института за българска литература при БАН, инв. № 2527.

При публикуване на текста са запазени всички езикови и стилни особености на оригинала, нормализува се правописът.

¹ Алеко Константинов. Съчинения в два тома. Т. I — редактор Т. Тихов, т. II — редактор Л. Кацкова. Издание „Български писател“, 1957 г.

² Д. Грънчаров, В. М. Влайков, Д. Чолаков. Читанка за втори курс на допълнителните училища, София, 1911 г., стр. 29—30.

³ В. „Български глас“, г. I, бр. 94 от 16 ноември 1880.

⁴ Алеко Константинов. Съчинения в два тома. Т. I. стр. 374.

Почитаемий Господине,

В писъмцето си ми задавате някои въпроси, на които е трудно да се отговори удовлетворително в няколко реда, както по тяхната същност, тъй също и вследствие неопределената форма, с която тези въпроси са зададени:

1. Вий искате да Ви пиша н е щ о по американските училища и един петокласник като в какво училище може да постъпи? Аз нямам честта да Ви познавам и не зная Вашите наклонности, та съответствено с тях да Ви препоръчам и училище; а пък да направя очерк за всичките американски учебни заведения, та Вий да си изберете, — това не е по силите ми; аз сам твърде малки сведения имам за американските училища. Едно е само безспорно: ако Вий действително имате средства и жажда за наука, то никой път не я търсете в Америка. По какъвто и да бъде клон на науката, в Германия, а особено в Франция, Вий ще намерите най-образцови учебни заведения. За да прекарате в странство живота си с по-голяма полза за себе си и за науката, съветвам Ви да идете в някой град, гдето няма нито един българин ученик, иначе Вий рискувате да се върнете само с малко познанийца в главата, а пък с същия морален устой, с който сте заминали, без да Ви прероди истинската европейска цивилизация.

2. Животът в Америка е двойно по-скъп, отколкото е в Франция.

3. За път само до Ню-Йорк ще ви трябват най-малко 400 лева.

Америка е страна не толкова за наука, колкото за приложение на науката¹.

Здравейте господине

Алеко Константинов

С ъ о б щ а в а : ХРИСТО ДУДЕВСКИ

КОЙ Е „ДОКТОРЪТ“ ОТ „ДО ЧИКАГО И НАЗАД“?

На този въпрос бях се спрял в работа, посветена на пътеписа „До Чикаго и назад“². Оскъдните положителни данни, приведени там, изхождат от едно писмо на Д. Петров до редакцията на в. „Свобода“³. В това писмо се съобщава, че до 24 юли 1893 г. Чикагското изложение било посетено от петима българи: „Подполковник Чилингиров, Хаджи Петков от Търново, Д. Радославов, Костадинов [sic] и Голованов“. Домогвайки се до истината чрез изключване на явно недопустимото, заключих, че „Д. Радославов“ е „докторът“. Допуснах, че е вероятно инициалът „Д.“ да представлява неграмотно съкращение на „Доктор“. Пак през изключване на очевидно недопустимото направих извод, че този „Д. Радославов“, не може да бъде Цветан Радославов доктор по философия, близък приятел на Алеко⁴: Цветан Радославов въобще не е ходил в Америка⁵. Вярата ми в писмото на Д. Петров се основаваше на предположението, че той, пишейки до редакцията на „Свобода“, е използвал някаква разписна книга, в

¹ Отрицателното си отношение към американската образователна система Алеко изразява и в „До Чикаго и назад“, където става реч как „любопытните американци“ биха разбрали в превод нашите думи „абички и салаши“ (Вж. Съчинения в двата тома, т. I, стр. 328—329).

² Срв. „Известия на Института за българска литература“, кн. III, София, 1954, стр. 99, бел. 3.

³ „Свобода“, бр. 1160 от 29 юли 1893 г. („Новини от всемирното изложение в Чикаго“).

⁴ Вж. посвещението към „Бай Ганю прави избори“.

⁵ По устни сведения от акад. Гаврил И. Кацаров.